

LUOKKA-ASEMA JA PUOLUEKANTA

Pertti Suhonen

Vaaleja ja kansalaisten poliittisia valintoja koskevan tutkimuksen yleisenä ja yhteisenä johtopäätöksenä on jo vuosia ollut se, että yhteiskunnallinen luokka-asema selittää puoluekantaa Suomessa poikkeuksellisen vahvasti. Tämän taustana on ollut maamme puoluejärjestelmä, joka aikoinaan muodostui vastaamaan nousevan kapitalismin luokkarakennetta. Puoluejärjestelmän eriytyminen luokkarakenteen mukaan johti kansalaisten enemmistön äänestämään taloudellisten intressiensä perusteella luokittain omia puolueita.

Luokkaaäänestäminen muodosti puolestaan mekanismin, joka on ylläpitänyt puoluejärjestelmän rakennetta. Parlamentarisessa politiikassa luokkarakenteen ja puoluejärjestelmän vastaavuus ei säily sellaisenaan pelkän luokkaorganisoitumisen varassa, vaan siihen tarvitaan äänestäjäjoukkojen välitystä. Luokkapuolueen aika parlamenttipuolueena on ohi silloin, kun sen takana ei ole enää yhtenäisesti äänestävää luokkaa tai sen osaa.

Vaikka luokkaaäänestämisestä onkin puhuttu paljon, ei luokkateorioilla ja niiden käsitteillä ole ollut sanottavaa sijaa poliittisten valintojen tutkimuksessa. Yhteiskuntaluokilla on tarkoitettu yksinkertaisesti ammattiasemaa jonkin kärkeähkon luokituksen mukaan eroteltuna. Yhteiskuntaluokkia ovat saaneet empiirisessä tutkimuksessa useimmiten edustaa teoreettisesti perustelemattomat tilastotoimen tuottamat luokat. Ihmisten luokitteluun ne ovat tosin usein sopineetkin.

Viimevuosien tutkimuksessa ja keskustelussa on keskeiseksi aiheeksi nousut aiemmin vakaan luokkaperusteisen äänestämisen väheneminen. Luokkarakenteen muutos ja kansalaisten orientoituminen politiikkaan arvosidonnaisesti varhemman intressidonnaisuuden sijasta on nähty muutoksen taustalla ja uuden politiikan ennusmerkkinä. Tosin on syytä huomauttaa siitä, että myös luokittain eriytyneen äänestämisen taustalla on ollut pelkkien taloudellisten intressien rinnalla tai sijalla myös voimakkaita arvoperusteisia tekijöitä. Työväenpuolueiden ideologiaan sisältyneet tasa-arvon ja demokratian vaatimukset sekä porvarillisten puolueiden edustama individualismi ovat esimerkkejä arvosuuntauksista, jotka ovat näytelleet tärkeää sijaa sekä luokkasidonnaisessa että luokkarajat ylittävässä puoluevalinnassa. Näitä perinteisiä arvoja esitetään nykykeskustelussa uusina (Inglehart 1977).

Seuraavassa tarkastelen kahta toisiinsa liittyvää teemaa. Aluksi arvioin lyhyesti luokkasidonnaisen poliittisen orientoitumisen kehittymistä. Toiseksi tarkastelen eräitä luokkateoreettisia konseptioita ja niiden kykyä erotella kansalaisia poliittisesti. Jälkimmäisen jakson empiria perustuu »Vertailevan luokkarakenne- ja tietoisuustutkimuksen» kokoamaan aineistoon.

Luokkasidonnaisen äänestämisen murenemisestä

Tarkasteltaessa luokkaäänestämisen muutostendenssejä joudutaan liikkumaan kolmella tasolla nimittäin luokkien, puolueiden ja äänestäjien tasolla. Luokkarakenteen voidaan ajatella muuttuvan kahdessa suunnassa. Ensinnäkin luokkajaon perustana olevat yhteiskunnalliset ristiriidat ja niihin nojautuvat luokkien suhteet kehittyvät sekä objektiivisesti että tietoisuutena. Toiseksi väestön määrällinen jakautuminen luokkiin muuttuu.

Nämä molemmat tendenssit näkyvät sitten puolueiden tasolla vahvemmin tai heikommin. Suomessa näyttää siltä, ettei puoluejärjestelmä ole kovinkaan hyvin seurannut luokkajärjestelmän kehitystä. Kärkevimmin tätä kuvaa se, että samaan aikaan keskiluokan voimakkaan kasvun kanssa keskiluokan liberaali puolue on vähitellen kuihtunut olemattomin. Luokka- ja puoluesuhteiden kehityksen yhdensuuntaisuus näkyy oikeastaan vain hyvin yleisellä tasolla luokkaristiriitojen laimenemisena ja puolueiden valtiollistumisena.

Luokkien kokosuhteiden muuttuminen on vaikuttanut puolueiden äänestäjä-potentiaaliin. Heikkenevät puolueet pyrkivät hankkimaan uusia kannattajia perinteisen luokkaperustansa ulkopuolelta. Tätä *Sänkiaho* (1982) kutsuu Robert *Michelsiin* nojautuen transgressioksi. Tietoinen luokkarajojen yli kurkottelu on mahdollista vain lieventämällä aiempia luokkatunnuksia ja keskittymällä luokkataistelua ylittäviin teemoihin, joista pääosa on uusia, yhteiskuntamuutoksen esiin nostamia.

Sänkiahon (1982) luonnehdinta siirtymisestä »luokkataistelusta taisteluun luokista» kuvaa osuvasti tilannetta, mutta sisältää samalla käsitteellisen ongelman. Miten voidaan taistella luokista, joita ei näytä olevan olemassakaan tai joiden välillä ei enää ajatella olevan luokkaristiriitoja ainakaan perinteisessä mielessä?

Puolueiden toiminnan tasolla kuvatuunlainen transgressio on ilmeinen. Siirryttäessä kansalaisten tasolle muutokset näyttävät selvästi vähäisemmiltä. Luokkaäänestämisen vähittäistä vähenemistä koskevia empiirisiä tuloksia ovat esittäneet mm. *Suhonen* (1971 a ja 1976), *Pesonen* (1974) ja *Haranne* (1979). Seuraavassa jatketaan näiden tutkimusten muodostamaa sarjaa lähelle nykypäivää.

Yksinkertainen ja tehokas tapa kuvata luokkaäänestämisen astetta on ilmoittaa niiden osuus, joiden poliittinen valinta vastaa luokka-asemaa. Tämä edellyttää tietenkin sitä, että on olemassa käsitys luokkien ja puolueiden vastaavuudesta sekä perusteita luokitella ihmisiä yhteiskuntaluokkiin. Seuraavan asetelman luvut koskevat SKDL:n ja SDP:n työläisäänestäjiä, Keskusta-puolueen (Maalaisliiton) talonpoikaisäänestäjiä sekä toimihenkilöstöön kuuluvia ja johtavassa asemassa olevia Kokoomuksen äänestäjiä.

Numerot kertovat, että 70-luvulla ja 80-luvun alussa ei näkyviä muutoksia äänestäjien tasolla tapahtunut. Luokkarakenteen kehitys ja puolueiden tietoiset muutospyrkimykset näyttävät vaikuttavan vasta viimeksi kuluneen vuoden aikana.

Taulukko 1. Niiden %-määrät, jotka ilmoittivat äänestävänsä luokka-asemaa vastaavaa puoluetta vuosina 1948—83.

1948	1966	1974	1978	1982	1983
68 %	61 %	55 %	53 %	54 %	45 %

(Tiedot lähteistä: Suhonen 1976, 1983 sekä Haranne 1979)

Luokkaaänestämisen melkoinen pysyvyys selittyy näennäisesti sillä, että puoluekohtaisesti kehitystendenssit ovat olleet erilaisia, osaksi jopa vastakkaisia. Keskustapuolueen ja SDP:n äänestäjäkunnan laajeneminen perinteisen luokkaperustan ulkopuolelle vastaa oletettuja transgressiopyrkimyksiä. Sen sijaan Kokoomuksen kohdalla kehitys on ollut pikemmin päinvastainen. Työväestön osuus SKDL:n äänestäjistä on pysynyt suurin piirtein samana vuoteen 1982 saakka.

Taulukko 2. Neljän suuren puolueen pääkannattajaryhmät ja niiden osuudet puolueiden kokonaiskannatuksesta vuosina 1948—82.

Puolue	Luokka	1948 %	1966 %	1974 %	1978 %	1982 %	1983 %
SKDL	Työväestö	78	82	78	81	79	67
SDP	Työväestö	76	74	67	70	62	57
KESK (ML)	Viljelijät	81	72	63	47	38	44
KOK	Toimihenkilöstö ja johtajat	48	65	69	69	72	67

(Tiedot lähteistä: Suhonen 1976, 1983 sekä Haranne 1979)

Keskustapuolueen kannattajakunnan kehitys on ollut dramaattinen. Sitä mukaa kuin viljelijäväestö on maasta vähentynyt, on entinen puhdas agraari-puolue pystynyt korvaamaan näin menetetyn äänestäjäpotentiaalin muista ammattiryhmistä, erityisesti kasvavasta toimihenkilöstöstä ja varhemmin myös työväenluokasta.

Työväenpuolueista sosialidemokraatit ovat laajentaneet kannattajakuntaansa toimihenkilöstön suuntaan, mutta vähemmän kuin Keskustapuolue. Kansandemokraatit ovat niinkään saaneet joukkoihinsa lisää toimihenkilöstöä, mutta samalla viljelijäväestön osuus on vähentynyt. Näin varsinainen luokkaperusta on säilynyt melko muuttumattomana. Suurimmillaan oli työväestön osuus SKDL:n kannattajista 60- ja 70-lukujen taitteessa, jolloin se menetti SMP:lle huomattavan osan 'pientalonpojistaan'. Lukeneiston vasemmistolaisuus vuorostaan kavensi pian työväestön osuuden tavanomaiselle tasolle. Kevään 1982 jälkeen tapahtunut selvä muutos SKDL:n kannattajakunnassa

näyttää liittyvän sen vaalitappioon vuonna 1983. Tällä kertaa SKDL menetti Maaseudun Puolueelle osan 'pientyöläisiään'.

SMP:n luokkakuva on muuttunut dramaattisimmin. Viisitoista vuotta on nyt kulunut sen ensimmäisestä suuresta noususta. Puolue, joka oli pari vuotta aikaisemmin menettänyt ainoan kansanedustajanpaikkansa, kokosi 11.3 % äänistä puoluejohtajalleen Veikko *Vennamolle* presidentin valitsijamiesvaaleissa. Tuon rajun nousun yhtenä keskeisenä käynnistäjänä oli joidenkin äänestäjäryhmien protesti *Kekkosta* ja erityisesti omaa puoluetta vastaan. Varsinkin sosialidemokraattisten äänestäjien keskuudessa vallinnut tyytymättömyys purkautui *Vennamon* äänestämisenä (Suhonen 1971 b, 130—134).

Vuoden 1968 kunnallisvaaleissa SMP:n asema oli jo vakiintunut. Puolue sai tuolloin 7.3 % äänistä, vaikka sillä ei vielä ollutkaan koko maan kattavaa ehdokasasettelua.

Kun SMP jälleen — kymmenen laihan vuoden jälkeen — kohosi merkittäväksi eduskuntapuolueeksi ja hallituspuolueeksikin, on mielenkiintoista verrata vanhaa ja uutta SMP:tä. Puolueen kannattajakunnan yhteiskunnallinen 'profiili' on selvästi muuttunut. Ennen ensimmäistä nousua SMP oli noin 80 prosenttisesti talonpoikainen puolue äänestäjäkunnaltaan (Suhonen 1971 b, 133). Vuoden 1968 lopulla tehdyssä tutkimuksessa viljelijäväestön osuus oli vielä noin puolet. Työväestön määrä oli tosin noussut jo 42 %:iin. Nyt 15 vuotta myöhemmin SMP on palkansaajain puolue. Kun työväestön osuus kannattajakunnasta on puolet ja lähes sama kuin SDP:lla ja alempia toimihenkilöitä tai heidän perheenjäseniään on lisäksi 21 %, voidaan SMP:tä kannattajistoltaan pitää 'työväenpuolueena'. Viljelijäväestön osuus on laskenut 17 %:iin. Näkyvin muutos tämän ohella on toimihenkilöstökerrostumien osuuden kasvu 32 %:iin. Ylemmän toimihenkilöstön osuus on jopa toiseksi suurin Kokoomuksen jälkeen (Suhonen 1983).

Vaikka vertailu koskeekin 15 vuoden jaksoa, näyttää siltä, että suuret muutokset SMP:n kannattajakunnassa ovat tapahtuneet vasta parin viime vuoden aikana samaan aikaan puolueen toisen suuren nousun kanssa. Asiaa toisinpäin katsoen voidaan sanoa, että SMP:n suosion kasvu erityisesti toimihenkilöstön keskuudessa ja jossakin määrin myös työväestössä nosti sen uuteen voittoon.

Mielenkiintoisessa asemassa väestörakenteen muutoksessa on Kokoomus. Vuonna 1948 noin puolet toimihenkilöistä ja johtavassa asemassa olevista ilmoitti äänestävänsä Kokoomusta (Haranne 1979, 311). Samaan aikaan puolet Kokoomuksen äänestäjistä kuului noihin ylempiin yhteiskuntakerrostumiin. Toimihenkilöstön voimakkaan kasvun myötä sen osuus Kokoomuksen kannattajakunnasta on noussut selvästi ja samalla puolueen kokonaiskannatus on 70-luvulla hieman kasvanut. Kokoomus on ainoa suurista puolueista, jonka kohdalla kehitys on kulkenut pitkään kannattajakunnan yksipuolistumisen suuntaan. Toimihenkilöstön kasvuvauhti on ollut kuitenkin niin ripeä, että Kokoomus on menettänyt kannattajaosuuttaan sen piirissä.

Juuri Kansallisen Kokoomuksen kannattajakunnan kapeutuminen on hidastanut luokkaaänestämisen vähenemistä. Tosin on muistettava, että koko luokkaaänestämisestä puhuminen on kovin epätarkkaa, kun lähtökohtana on tilastotoimen tarkoituksiin kehitetyn, lähinnä yhteiskunnan kerrostuma-ajatteluun perustuvan luokkakäsitteistön hyväksikäyttö. Työväestön ja talonpoikaiston osalta luokitukset vastaavat kohtalaisen hyvin luokkateoreettisestikin perusteltuja luokkia. Sen sijaan toimihenkilöstö muodostaa varsin heterogeenisen ryhmittymän, joka kaiken lisäksi on rakenteeltaan ja yhteiskunnalliselta asemaltaan voimakkaasti muuttunut viime vuosikymmeninä.

Luokkateorioista

Luokkaaänestämistä tai sen vähenemistä tarkasteltaessa ei ole yleensä kovin paljon kiinnitetty huomiota luokkajaon teoreettisiin perusteisiin. Se ei olisi-kaan ollut helppoa. Marxilaiseen luokka-ajatteluun perustuva dikotominen luokkamalli on ollut tehoton kansalaisten luokitteluun, kun porvariston luokka on jäänyt kovin pieneksi ja toimihenkilöstölle ja maanviljelijäväestölle ei ole tahtonut löytyä selviä luokkia. Kuitenkin luokkaaänestämistä tutkittaessa taustalla on usein ollut — vaikkakin julkilausumattomana — ajatus työn ja pääoman välisestä ristiriidasta yhteiskunnan luokkarakenteen ja puoluejärjestelmän perustana.

Luokkateorioista kansalaisten poliittisten valintojen yhtenä selitysmekanismina ei tarvitse kuitenkaan välttämättä luopua perinteisten välineiden tylsyydessä tai tutkimuskohteen mutkistuessa. Luokkatutkimuksenkin piirissä on tehty työtä. Marxilaisen yhteiskuntatieteen tradition eri haarautumisissa on luokkateorioita kehitelty vastaamaan yhteiskunnan muuttuneita rakenteita. »Vertailevan luokkarakenne- ja luokkatietoisuusprojektin» yhteydessä on verrattu kolmea marxilaista luokkateoriaa (Blom 1982). Niille kaikille on ominaista se, että työväenluokan ja porvariston väliin jääviin ryhmittymiin on kiinnitetty huomiota. Tosin näitä väliryhmiä on painotettu eri tavoin ja niiden muodostaminen ja suhde perusluokkiin nojaa erilaisiin luokkarakenteen perusominaisuuksiin.

Seuraavassa luonnehdin lähinnä *Blomin* (1982) esitykseen nojautuen näitä kolmea luokkakonseptiota. Erityistä huomiota kiinnitetään niissä esiintyviin luokkajaon kriteereihin.

Nicos Poulantzasin luokkarakennekonseptio nojaa kahden tyyppisiin kriteereihin: toisaalta taloudellisiin ja toisaalta poliittis-ideologisiin. Työväenluokka määritellään suppeasti ymmärretyn tuottavan työn perusteella. Siitä seuraa työväenluokan pienuus tässä konseptiossa. Tähän luokkaan kuuluvat vain sellaiset aineellisen tuotannon palkkatyöläiset, jotka ovat lisäarvon tuottajina riistettyjä. Poliittis-ideologiselta asemaltaan työväenluokka on alistetussa asemassa.

Myös porvariston määrittelyssä on taloudellisilla kriteereillä ratkaiseva asema. Tähän luokkaan kuuluvat kapitalistien eli tuotantovälineiden omistajien ohella kapitalistiset huippujohtajat taloudellisen hallinnan perusteella sekä valtiokoneiston korkeimpien asemien haltijat lisäarvon haltuunottajina. Porvariston luokka-asemaa luonnehtii myös poliittisesti ja ideologisesti hallitseva asema.

Poulantzas esittää työväenluokan ja porvariston väliin jäävän pikkuporvariston kaksijakoisena. »Vanhaan pikkuporvaristoon» kuuluvat sellaiset itsenäiset yrittäjät, joilla on palveluksessaan korkeintaan yksi työntekijä. »Uuteen pikkuporvaristoon» luetaan kaikki auktoriteetti- ja työvoiman valvonta-asemissa olevat palkkatyöläiset sekä henkisen työn tekijät.

Näin syntyvän laajan uuden pikkuporvariston teoreettinen perustelu on siihen kuuluvien asemien poliittis-ideologisessa luonteessa. Tähän luokkaan kuuluvien ammattiryhmien, kuten työnjohtajien, asiantuntijoiden jne., asema yhteiskunnallisessa työnjaossa toteuttaa työväenluokan poliittisen ja taloudellisen alistamisen pääomalle.

Poulantzas perustelee uuden ja vanhan pikkuporvariston samanlaisuutta sillä, että vaikka niiden taloudelliset asemat ovatkin varsin erilaiset (palkkatyö ja yrittäjyys), nämä asemat tuottavat samanlaisen poliittisen ja ideologisen vaikutuksen (ks. lähemmin Poulantzas 1975).

Saksan Liittotasavallassa toteutettu »Projekt Klassenanalyse» (PKA) on pyrkinyt kehittämään yhteiskuntaluokkien kriteerit ja määreet *Marxin* poliittisen taloustieteen kritiikin muotoanalyysin pohjalta. Luokkajaon perustan muodostavat erilaiset suhteet työhön ja maksamattoman työn haltuunotto. Luokkarakenne määräytyy varsin puhtaasti talouteen nojautuen.

Porvaristoon kuuluvat maksamattoman työn haltuunottajina tuotantovälineiden varsinaiset omistajat, mikäli heillä on vähintään neljä palkattua työntekijää, sekä huippujohtajat. Pikkuporvaristo (»ei kapitalistiset tavarantuottajat») erotetaan porvaristosta siten, että edellisen palkkatyöläismäärä (0—3) ei keskimääräisesti vielä riitä vapauttamaan tuotantovälineiden omistajaa työprosessista.

Palkkatyöläisten luokkaryhmiin jaon kriteerinä ovat tulomuodot. Pääoman palkkatyöläiset eli »palkkatyöläiset tiukassa mielessä» myyvät työvoimansa suoraan pääomalle ja tuottavat itse sen varannon, josta heidän palkkansa maksetaan. Pääoman palkkatyöläiset jaetaan edelleen lisäarvoa tuottaviin ja tuottamattomiin ja edelliset vielä konetyöläisiin ja liitännäiseen henkilöstöön. Työväenluokkaan kuuluvat pääoman palkkatyöläisten ohella ei-kapitalistisen tavartuotannon työläiset ja työttömät.

»Sekundaaritulonsaajat», jotka saavat tulonsa edellisen luokan tuottamista varannoista valtion (tai järjestöjen) kautta, muodostavat PKA:n luokkarakenne-teorian mukaisen keskiluokan. Valtion palkkatyöläiset jaetaan luokkaryhmiin vielä sen mukaan, mitä pääoman uusintamisen kannalta tärkeää funktiota he palvelevat (PKA:n luokkarakenne-teoriasta lähemmin Bischoff 1976).

Kolmas luokkarakennekonseptio, jota vertaileva luokkarakenne- ja luokkatietoisuustutkimus pääasiassa soveltaa, on amerikkalaisen Erik *Wrightin* kehittä-

tämä. Hänen teoriassaan luokkajaon perustana ovat tuotannon yhteiskunnalliset suhteet kokonaisuutena. Tämä kokonaisuus koostuu kolmen sisältöisistä osatekijöistä. Ensiksi luokkajako perustuu tuotannossa vallitseviin haltuunottosuhteisiin, jotka samalla ovat myös herruussuhteita. Toiseksi pyritään ottamaan huomioon taloudellisen omistajuuden ja hallinnan eriytyminen ja monimutkaisten yrityshierarkioiden toiminnallinen eriytyminen. Kolmanneksi huomioidaan vielä kapitalistisen ja yksinkertaisen tavaratuotannon (erilaisten tuotantotajien) välinen ero.

Perusluokka-asemia on kolme. Porvaristo valvoo pääomien kasautumisprosessia ja investointien suuntaamista, fyysisiä tuotantovälineitä ja työvoimaa. Työväenluokalta puuttuu kaikkien näiden alueiden valvonta. Pikkuporvaristo sijoittuu yksinkertaisen tavaratuotannon alueelle. Se omistaa itse tuotantovälineensä, mutta ei voi vapautua työprosessista eikä palkata säännöllisesti vierasta työvoimaa.

Perusluokkien ohella Wright määrittää ristiriitaisia luokka-asemia. Porvariston ja työväenluokan välissä ovat managerien ja työnjohdon luokkaryhmät. Ne myyvät työvoimaansa ja ovat auktoriteetin alaisia, mutta samalla kuitenkin auktoriteettiasemassa. Managerit lisäksi osallistuvat omaisuuden käyttöä koskevaan päätöksentekoon.

Porvariston ja pikkuporvariston väliin sijoittuvat pientyönantajat, joilla on 2—10 palkattua työntekijää. Pikkuporvariston ja työväenluokan välissä ovat puoliautonominiset työntekijät. He muistuttavat luokka-asemaltaan muuten työväenluokkaa, mutta omaavat oleellista päätäntävaltaa oman työprosessinsa suhteen (Wrightin luokkarakenneteoriasta laajemmin ks. Blom 1982).

Yhteistä kolmelle rinnakkaiselle marxilaisperäiselle luokkateorialle oli se, että ne tunnustivat kolme samoilla nimikkeillä luonnehdittavaa yhteiskuntaluokkaa: perusluokat porvariston ja työväenluokan sekä niiden välissä tai sivussa olevan pikkuporvariston. Modernille yhteiskunnalle luonteenomaiset 'uudet' luokat edellisten välissä käsiteltiin sen sijaan hyvinkin eri tavoin. Lisäksi »Projekt Klassenanalysen» mukainen ajattelu toi täsmäntäviä erittelyjä työväenluokan sisälle.

Perusluokkien nimikkeiden vastaavuudesta huolimatta niiden laajuus vaihteli huomattavasti, niinkuin luokkakriteerien vertailun perusteella voidaan olettaakin. Suomen väestön jakautumista luokkiin voidaan tarkastella »Vertailevan luokkarakenne- ja luokkatietoisuusprojektin» aikuisväestöä edustavan haastatteluaineiston avulla.

Kesällä 1981 suoritetuissa haastatteluissa ammattiasemaa, työn luonnetta ja muita työhön liittyviä seikkoja kysyttiin monitahoisesti ja vastausten perusteella haastatellut luokiteltiin kunkin teorian kriteerein muodostettuihin luokkiin. Työllisen väestön osuus aineistosta oli 998 (Lähemmin aineistosta Järvelä—Hartikainen ym. 1982).

Eniten muista poikkeaa Poulantzasin teorian mukainen luokittelu. Siinä porvaristo on runsas viidesosa koko työllisestä väestöstä ja se sisältää melko paljon ylempää toimihenkilöstöä. Sen sijaan työväenluokkaan lasketaan kuulu-

Taulukko 3. Suomen työllisen väestön jakautuminen kolmen luokkateorian mukaisiin yhteiskuntaluokkiin vuonna 1981 (haastattelua-
ineiston mukaan).

	Poulantzas %	Projekt Klassen- analyse %	Wright %
Porvaristo	22	3	1
			Pien- työnantajat 3
Pikkuporvaristo	54	19	18
	josta vanha pikkuporvaristo 18 uusi pikkuporvaristo 37		
		Keskiluokka 25	Managerit 18 Työnjohto 4 Puoliautonomi- set työntekijät 12
Työväenluokka	24	52	46
		josta konetyöläiset 29 liitännäinen henkilöstö 5 tuottamattomat työläiset 18	
Yhteensä	100 %	99 %	102 %

viksi vain lisäarvoa tuottavat työläiset, joiden osuus jää neljännekseen eli puoleen muiden teorioiden vastaavasta luokasta. Modernin yhteiskunnan laajentunut toimihenkilöstö sijoittuu Poulantzasin teoriassa osaksi porvaristoon ja osaksi omaan luokkaansa, josta käytetään nimitystä »uusi pikkuporvaristo». PKA:n mukainen kriteeristö sijoittaa heidät »keskiluokkaan» ja laajaan työväenluokkaan. Wrightin teoriassa toimihenkilöstö jakautuu tehtäviensä luonteen mukaan manageriaalisiin luokkaryhmiin ja »puoliautonomisiin työntekijöihin».

Pikkuporvaristo (Poulantzasilla vanha pikkuporvaristo) koostuu kaikissa teorioissa samoista pienyrittäjäryhmistä. Suurimman osan siitä muodostavat maanviljelijät. »Projekt Klassenanalysen» nimeämä »keskiluokka» hajoaa kahden muun teorian mukaisin kriteerein tarkasteltuna eri suuntiin. Wrightin kriteerein siitä puolet on työväenluokkaa. Lopuista on puolet »puoliautonomisia työntekijöitä» ja toinen puoli kuuluu »manageriaalisiin ryhmiin». Poulantzasin luokituksessa PKA:n keskiluokasta kolmannes on »porvaristoa» ja loput »uutta pikkuporvaristoa».

Poliittinen kanta ja vaihtelevat luokkakriteerit

Tämän katsauksen teeman kannalta kiintoisa kysymys on se, tuoko teoreettisesti perusteltu luokkien erittely jotakin uutta puoluekannatuksen ja luokka-aseman väliseen suhteeseen. Lisääntykö selityskyky, kun siirrytään tilastoluokituksista teoreettisiin luokkakonseptioihin? Minkä teorian kriteerit erottelevat kansalaisia selvimmin poliittisesti erilaisiin ryhmiin?

Sisällöllisesti on kysymys objektiivisten luokkakriteereiden ja luokkatietoisuuden välisestä suhteesta. Poliittista orientoitumistahan on perinteisesti pidetty luokkatietoisuuden yhtenä puolena erityisesti silloin, kun luokkaintresien ja puolueiden tavoitteiden ja toiminnan välillä on ollut vastaavuutta. Kuten on todettu tuo vastaavuus on suomalaisessakin yhteiskunnassa ollut heikkene-

Taulukko 4. Puolueiden kannatus Poulantzasin teorian mukaisissa luokkaryhmissä. (luvut prosentteja kantansa ilmaiseista)

	Porvaristo	Vanha pikkuporvaristo			Uusi pikkuporvaristo	Työväenluokka	Kaikki ammatissa toimivat
		Kaikki	Maanviljelijät	Muut			
SKDL	9	7	5	17	16	33	17
SDP	22	5	1	19	34	39	28
KESK	12	58	73	9	12	6	18
KOK	45	17	7	50	25	7	24
Muut	11	13	14	5	13	15	13
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100
n =	218	175	115	60	366	239	998

Taulukko 5. Puolueiden kannatus Projekt Klassenanalysen teorian mukaisissa luokkaryhmissä. (Luvut ovat prosentteja kantansa ilmaisseista)

	Pikkuporvaristo			Keski- luokka	Pääoman palkkatyöläiset				Kaikki amma- tissa toimi- vat
	Porva- risto	Maan- vilje- lijät	Muut		Kone- työ- läiset	Liitän- näinen henki- löstö	Tuotta- matta- mat työläi- set	Kaikki	
SKDL	—	5	13	14	30	12	14	23	17
SDP	9	1	17	30	38	37	29	35	28
KESK	23	73	10	10	7	7	12	9	18
KOK	68	7	52	28	14	35	33	22	24
Muut	—	14	8	18	11	9	12	11	13
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100	100
n =	26	120	68	255	288	48	175	511	989

Taulukko 6. Puolueiden kannatus Wrightin teorian mukaisissa luokkaryhmissä. (Luvut ovat prosentteja kantansa ilmaisseista)

	Pikkuporvaristo				Mana- gerit	Neuvoa- anta- vat mana- gerit	Hierar- kian ulko- puoli- set päättö- sentte- kijät	Väli- tön työn- johto	Puoli- auto- nomi- set työn- teki- jät	Työ- väen- työn- luokka	Kaikki amma- tissa toimi- vat
	Porva- risto	Kaikki	Maan- vilje- lijät	Muut							
SKDL	—	7	5	17	5	15	14	20	18	24	17
SDP	12	5	1	19	26	18	22	43	23	38	27
KESK	8	58	73	9	17	7	10	14	8	10	18
KOK	73	17	7	50	41	47	35	18	34	14	24
Muut	7	13	14	5	11	13	19	5	17	14	13
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
n =	32	175	115	60	98	32	36	47	114	460	994

mään päin sekä luokkarakenteessa että puoluelaitoksessa tapahtuneiden muutosten myötä.

»Vertailevan luokkarakenne- ja tietoisuustutkimuksen» aineistosta laadittiin seuraavat taulukot (4—6), jotka esittävät puolueiden kannatusjakautumia kolmen luokkarakenneteorian mukaisissa yhteiskuntaluokissa. Esillä ovat vain neljä suurinta puoluetta ja muut puolueet esiintyvät yhtenä ryhmänä. Aineiston kokoamisen ajankohtana neljän suuren yhteinen kannatus oli lähes 90 %, joten pienpuolueiden erittelyyn ei ollut tarvetta. Tällä hetkellä tilanne olisi osin toinen.

Taulukko 7. Maanviljelijöiden poliittinen jakautuma peltopinta-alan mukaan (%).
(Vertailevan luokkarakenne- ja tietoisuustutkimuksen aineisto)

	Peltopinta-ala			Kaikki
	yli 19 ha	10—19 ha	alle 10 ha	
SKDL	—	—	13	5
SDP	—	—	3	1
KESK	69	80	68	73
KOK	21	3	4	7
Muut	10	17	12	14
Yhteensä	100	100	100	100
n =	23	53	39	115

Puoluekantajakautumat on painotettu siten, että ne koko tutkimusaineiston tasolla vastaavat mahdollisimman hyvin puolueiden todellista kannatusta.

Perusluokkien osalta voidaan todeta kannatuksen keskittyvän sitä voimakkaammin yhteen puolueeseen mitä tiukempaa luokkakriteeriä käytettiin. Wrightin teorian mukainen porvariluokka oli niin pieni, ettei sitä ollut perusteltua tarkastella erikseen. Yhdessä »pientyönantajien» kanssa muodostetussa luokassa oli Kansallisen Kokoomuksen kannatus 73 %. Projekt Klassenanalysen teorian mukaisesta suppeasta porvaristosta kannatti Kokoomusta 68 %. Sen sijaan Poulantzasin laajassa porvaristossa, josta puolet sijoittui PKA:n kriteerein »pääoman palkkatyöläisiin», oli vain 46 % Kokoomuksen kannattajia. Vastaavasti SDP:n ja SKDL:n kannatus oli tuossa ryhmässä yhteensä lähes kolmannes.

Työväenluokan määrittely tuottavan työn perusteella Poulantzasin teoriassa merkitsi sen jäämistä kooltaan puolikkaaksi muiden konseptioiden mukaisista työväenluokista. Tämä tuottava työväenluokka olikin sitten vastaavasti luokkatietoisempaa poliittiselta orientoitumiseltaan. Kolmannes kannatti SKDL:ää, mikä oli kymmentä prosenttiyksikköä enemmän kuin rinnakkaisissa luokissa. Vastaavasti Kokoomuksen kannatus oli vähäisempää. On merkillepantavaa, että sosialidemokraattien osuus ei sanottavasti vaihdellut työväenluokkien välillä. Projekt Klassenanalysen teoriassa tehtiin laajan työväenluokan sisällä täsmäntäviä erotteluja. »Konetyöläiset» olivat poliittiselta jakautumaltaan lähellä Poulantzasin hahmottelemaa työväenluokkaa. PKA:n mukaiset »tuottamatomat työläiset» olivat hyvin lähellä saman teorian »keskiluokkaa». Kysymyksessähän ovatkin edellisessä yksityisen sektorin ja jälkimmäisessä julkisen sektorin keskitason ja alemmat toimihenkilöt. Näin on ymmärrettävää myös se, että em. ryhmät muistuttavat poliittiselta jakautumaltaan suuresti myös Poulantzasin erottamaa »uutta pikkuporvaristoa».

Perusluokkien ulkopuolella olevista luokkaryhmistä »pikkuporvaristo» (Poulantzasin teoriassa »vanha pikkuporvaristo») käsitettiin teorioissa yhdenmukaisimmin. Talonpoikaisto, joka Suomessa muodostaa kaksi kolmannesta

pikkuporvaristosta, kuului käytettyjen kriteerien mukaan tuohon luokkaan siinä kuin muutkin pienyrittäjät. Maanviljelijät muodostavat kuitenkin erityisen luokkaryhmän, jonka tulonmuodostus, kulttuurinen eriytyminen ja sukupolvien välinen jatkuvuus erottavat sen muusta pikkuporvaristosta. Tämä näkyy hyvin poliittisen jakautuman erilaisuudessa. Maanviljelijöiden valtaosa on perinteisesti äänestänyt omaa luokkapuoluettaan Maalaisliittoa/Keskustapuoluetta, kun taas muusta pikkuporvaristosta puolet kannattaa Kokoomusta ja kolmannes työväenpuolueita.

Kun 73 % maanviljelijöistä kannattaa samaa puoluetta, voidaan tuon ryhmän koheesiota pitää korkeana. Se onkin kohonnut vuosien mittaan samalla kun luokan koko on kutistunut. Kuten taulukosta 7 ilmenee, keskikokoisten tilojen viljelijät ovat yhdenmukaisimmin Keskustapuolueen takana. Tilakoon kasvaessa lisääntyy Kokoomuksen kannatus ja pienetessä vastaavasti työväenpuolueiden kannatus. On syytä huomauttaa, että talonpoikaiston yhdenmukaisuus korostuu osaksi siitä syystä, että nyt käytettävä tutkimusaineisto käsittää ainoastaan ammatissa toimivat, joiden luokka-asema on kiteytyneempi kuin perheenjäsenten. Useinhan ammatissa toimimattomat sijoitetaan perheen huoltajan ammattiryhmään tai, kuten eläkeläiset, entisen ammattinsa mukaan.

Kaikkien kolmen luokkateorian mukaan yhdenmukaisesti luonnehdittu pikkuporvaristo jakautui poliittiselta orientaatioltaan selvästi kahteen osaan: maanviljelijät ja muut pienyrittäjät. Talonpoikaisto oli Wrightin ja PKA:n teorioiden mukaisen porvariston ohella poliittisesti eriytynein ryhmä. Muu pikkuporvaristo muistutti lähinnä Poulantzasin esittämää laajaa porvaristoa ja Wrightin kuvaamia managerien ryhmiä. Poulantzasin ajatus »vanhan» ja »uuden» pikkuporvariston ideologisten asemien vastaavuudesta ei kovin hyvin näy niiden poliittisen eriytymisen yhdenmukaisuutena. Uusi pikkuporvaristo poikkeaa vähemmän kuin mikään muu luokkaryhmä koko aineiston puoluejakautumasta. Tuo poikkeama on työväenluokkaiseen suuntaan. Puolet uudesta pikkuporvaristosta kannattaa jompaa kumpaa työväenpuoluetta. Uuden ja vanhan pikkuporvariston poliittinen ero on toki ymmärrettävä. Näiden välinen luokkayhteys kärsii *Hynnisen* (1982, 33) mukaan vastakkaisista taloudellisista ja poliittisistä intresseistä.

Työväestön, porvariston ja pikkuporvariston ulkopuolelle jäävät »uudet» luokat kattavat 27—37 % työllisestä väestöstä. Näistä väliryhmistä Wrightin teorian mukainen »välitön työnjohto» on poliittiselta jakaumaltaan lähellä työväenluokkaa ja manageriaaliset ryhmät poikkeavat porvariston suuntaan. Eniten toisiaan muistuttavat »keskiluokka» (PKA), »puoliautoniset työntekijät» (Wright) ja »uusi pikkuporvaristo» (Poulantzas). Näiden luokkaryhmien poliittinen jakautuma, joka on lähellä koko työllisen väestön jakautumaa, kuvastaa muuttumassa olevaa tilannetta luokkarakenteen, puoluejärjestelmän ja poliittisten valintojen välisessä suhteessa.

Poliittisesti hajanaiset keskiryhmät ovat samalla vähiten vakaita ja muodostavat ilmeisen muutospotentiaalin. Ne puolueet — vanhat tai uudet — tulevat menestymään, jotka pystyvät muita paremmin artikuloimaan näiden luokkien

yhteiset keskeiset intressit ja arvot, sikäli kuin sellaisia on olemassa. Ilman yhtenäisiä intressejä tai arvoja yhteiskuntaluokan subjektiivinen olemassaolo on kyseenalaista objektiivisista kriteereistä huolimatta. Tällaisen »luokan» jäsenet ovat kaikille houkutuksille alttiita.

Empiirisen tiedon perusteella voidaan luokkien ja puolueiden kannatuksen suhteesta sanoa tiivistäen seuraavaa: Tiukoin kriteerein määritellyt yhteiskuntaluokat ovat edelleen hyvin yhdenmukaisia poliittiselta suuntautumiseltaan perinteisiin luokkapuolueisiin. Tässä suhteessa ei sanottavia muutoksia ole tapahtunut. Näiden luokkien osuus työllisestä väestöstä on kuitenkin selvästi laskenut ja väliin muodostuneiden luokkaryhmien poliittinen suuntautuminen hajautuu epäsystemaattisesti eri puolueisiin. Näin perinteiset luokkapuolueet saavat yhä enemmän kannatusta alkuperäisen luokkaperustansa ulkopuolelta.

LÄHTEET

- Bischoff, Joachim (toim.). *Die Klassenstruktur der Bundesrepublik Deutschland*. VSA, West Berlin 1976.
- Blom, Raimo. Luokkateoriat ja suomalaisen yhteiskunnan luokkarakenne. *Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitoksen tutkimuksia n:o 49/1982*.
- Haranne, Markku. Äänestäjien uusjako Suomessa toisen maailmansodan jälkeen. *Sociologia* 16 (1979): 4, 306—313.
- Hynninen, Eija. Toimihenkilöt ja yhteiskunnan luokkarakenne. *Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitoksen tutkimuksia n:o 48/1982*.
- Inglehart, Ronald. *The Silent Revolution*. Changing Values and Political Styles among Western Publics. Princeton University Press, Princeton 1977.
- Järvelä-Hartikainen, Marja & Kivinen, Markku & Melin, Harri. Vertailevan luokkarakenne- ja luokkatietoisuustutkimuksen otos, aineisto ja aineiston edustavuus. *Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitoksen tutkimuksia n:o 50/1982*.
- Pesonen, Pertti. Finland: Party Support in a Fragmented System. Teoksessa Rose, Richard (toim.): *Electoral Behaviour, A Comparative Handbook*, Free Press. New York 1974, 271—314.
- Poulantzas, Nicos. *Classes in Contemporary Capitalism*. New Left Books, London 1975 (1974).
- Suhonen, Pertti. Yhteiskunnan muutos ja poliittiset kehityssuunnat. Teoksessa Eskelinen, Heikki & Huovinen, Pentti (toim.): *Tammivaalit*, Otava, Keuruu 1971 (a), 22—28.
- Suhonen, Pertti. SMP:n kannattajakunta: havaintoja rakennepiirteistä ja asennoitumisesta. Teoksessa Helander, Voitto (toim.): *Vennamolaisuus populistisena joukkoliikkeenä*. Karisto, Hämeenlinna 1971 (b), 129—141.
- Suhonen, Pertti. Äänestäjien valinnat ja puoluejärjestelmän etäisyysrakenne. *Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitoksen tutkimuksia n:o 14/1976*.
- Suhonen, Pertti. Vennamoilmiön salaisuus: SMP on nyt työväenpuolue. *Seura* 50 (1983): 36, 34.
- Sänkiäho, Risto. Transgressio eli luokkataistelusta taisteluun luokista. Julkaisussa Palonen, Kari & Pekonen, Kyösti (toim.): Robert Michelsin oligarkiateoria ja modernin politiikan kriisi. *Jyväskylän yliopiston valtio-opin laitoksen julkaisuja n:o 44/1982*, 103—113.